

mo z vsemi drugimi svetovnimi grafičnimi velesilami, toda kaj izrazito likovno »presunljivega« na našem oddelku nismo opazili; to pa morda zato, ker so nam stvaritve naših umetnikov vse preveč »domače«, znane že z drugih razstav. Jugoslovanska grafična ekipa je sicer »osvežena« z nekaterimi novimi imeni, ki pa ne pomenijo hkrati tudi »osvežitve« kompleksne podobe aktualnega jugoslovanskega grafičnega trenutka. V jugoslovanskem »taboru« grenko občutimo abstinenco nekaterih velikih imen starejše in »starejše« srednje generacije, prav tistih, ki so ponesli slavo naše grafike v svet.

Treba bi bilo vsaj omeniti še vrsto drugih evropskih in zunajevropskih dežel, ki so tudi za tokratni mednarodni grafični bienale prispevale svoj pomembni delež, tako v obliki zanimivih grafičnih tehničnih inovacij kot v obliki angažiranega in likovno svojskega, humanističnega sporočila ter poglobljene problemske likovne vsebine nasploh.

Ne bi razpravljali o upravičenosti ali neupravičenosti nagrad, ki jih je posameznim avtorjem podelila mednarodna žirija letošnjega bienala, kajti le redkokdaj se zgodi, da bi bila pri tem dejanju »volk sit in koza cela«. Dejstvo je, da je bila Velika častna nagrada izročena našemu staremu znancu — v Ljubljani smo videli pred leti njegovo samostojno veliko razstavo kiparskih del — angleškemu kiparju in slikarju, enemu največjih predstavnikov pop-arta v šestdesetih letih, Eduardu Paolozziju, za njegove svojevrstne grafične stvaritve, nekakšne »kolaže«, sestavljene iz naplavin sedanje in polpretekle potrošniške civilizacije. Spet nov dokaz, da mednarodna žirija navadno podeljuje veliko nagrado za minulo delo, ne pa za trenutne ustvarjalne dosežke. Veliko premijo Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije je za ZDA prejel japonski umetnik Shusaku Arakawa. Njegove barvne litografije so pravcati vizualni naboji, sestavljeni

iz strukturalnih in abstraktnih likovnih domislic, ki so še dopolnjene s tipografskimi znaki in vpete v mrežo geometrijskih elementov; v njih se spajajo dolgoletne tehnološke izkušnje in mehkobna, osebna »slikarska« praksa. Jugoslovanski grafik Miroslav Šutej, ki je prejel Premijo mesta Ljubljane, je v svojih novih grafičnih dosežkih dokazal, da je pravi »čarovnik« v iskanju sredstev za doseganje predvsem novih in svežih likovnih senzacij — vendar vedno strogo na poziciji lastnih iznajdenih oblik. Strukturalno so izredno zanimive in hkrati dokaj nenavadne barvne litografije brazilske umetnice Mariae Bonomi; zanje je prejela Premijo Stanovanjsko-komunalne banke Ljubljana. Premiji fonda Moša Pijade, Beograd, pa sta prejela jugoslovanska grafika Sonja Lamut za tehnično brezhibne in čutno, romantično in pseudo-historično obarvane mezzotinte in Dimče Nikolov za svoje strukturalno dokaj zanimive jedkanice. Poleg teh je bilo na letošnjem bienalu podeljenih tudi več odkupnih nagrad, posebnih pohval in odkupnih nagrad, ki so jih podelile posebne komisije.

ANTOLOGIJA NAŠIH NAGRAJENCEV V CANKARJEVEM DOMU

Kot poseben poudarek k letošnjemu jubilejnemu 15. mednarodnemu grafičnemu bienalu v Ljubljani so prireditelji te največje svetovne grafične manifestacije pripravili tudi nekaj zanimivih spremnih razstav. Tako smo domala celo letošnje poletje doživljali v znamenju »črne umetnosti«, ki v resnici pravzaprav ni več samo črna, marveč v svoji barvitosti včasih tekmuje že kar s slikarstvom. Med najzanimivejše — in za nas morda celo najpomembnejše spremne prireditve — je sodila posebna razstava del jugoslovanskih avtorjev, ki so na vseh dosedanjih grafičnih bienalih prejeli katero od domačih ali tujih nagrad. In teh avtorjev

— to smo videli šele na tem »obračunu« — nikakor ni malo. Tako nam ta spremni prikaz, četudi gre samo za nagrajene umetnike, ponuja kolikor toliko realno podobo rasti in razvoja naše grafične ustvarjalnosti, vsaj tiste, s katero lahko posegamo in se primerjamo s samim vrhom kvalitetne svetovne grafične »produkcije«.

To je vsekakor pozitivna plat medalje, negativna pa je ta, da so bili nagrajeni največkrat tisti naši umetniki, ki so lahko dokazali, da korakoma sledijo aktualnim svetovnim dogajanjem na tem področju, da so na tekočem z vsemi slogovnimi in tehničnimi iznajdbami, ki jih ponuja svetovni umetnostni trg, skoraj vedno pa so bili manj cenjeni tisti, ki so skušali uveljavljati svojo avtohtono likovno govorico, prvine domače umetnostne tradicije, tisti, ki so v svojih delih poskušali odsliskavati domačo motiviko in ožjo osebno problematiko. Tako je fenomen »ljubljska grafična šola« zaslovel široko v svet predvsem zaradi tehnične virtuoznosti in formalne perfekcije njenih glavnih nosilcev, manj pa zaradi uveljavljanja izvirne in za nas specifične vsebinske problematike. Najsi bo kakor koli, dejstvo je, da si za vrtoglavi vzpon naše grafične ustvarjalnosti lahko lasti »levji delež« prav ljubljanski mednarodni grafični bienale; že skoraj tri desetletja, vsaki dve leti, prihaja s svojimi deli v naše glavno mesto cvet svetovne grafike, delovno stimulira naše umetnike ter širi med njimi, kot tudi med širšim likovnim občinstvom, zanimanje za tovrstno likovno dejavnost.

Razstava, ki so jo pripravili skupaj z multipli, kar je tudi presenetljiva novost za grafični bienale, saj vključuje vanj nov likovni medij — kiparstvo, ni popoln pregled del jugoslovanskih bienalskih nagrajencev in njihovih nagrajenih grafičnih listov; nekaj avtorjev namreč manjka, tudi pri zastopanih niso razstavljeni vsi tisti grafični listi, za katere so avtorji prejeli pri-

znanja in nagrade. To pa je bilo tudi povsem opravičljivo, kajti v treh desetletjih se je marsikaj izgubilo ali pa je postalo docela nedosegljivo.

Najbrž ni naključje, da je bil naš prvi in edini jugoslovanski nagrajeneec I. mednarodnega grafičnega bienala prav slovenski avtor, akademski slikar in grafik France Mihelič, saj sodi med najizvirnejše domače likovne ustvarjalce — in sploh, v krog največjih in izrazno-izpovedno najmočnejših likovnih fantastov sodobne evropske umetnosti. France Mihelič je za svoje grafične liste, ki so svojevrsten bestiarij, grotesknofantastična kronika porajanja, rasti in umiranja vsega obstoječega, prejel priznanje tudi na III. mednarodnem grafičnem bienalu, in sicer, nacionalno nagrado časopisa »Borba«. Riko Debenjak je nesporno eden največjih virtuozov naše sodobne grafične govorice; več kot dve desetletji je umetnik raziskoval in odkrival vedno nove možnosti grafičnega izražanja, prisluškoval »magičnim dimenzijam« sodobnih tehnoloških dosežkov in jih vnašal v svoja meditativna grafična dela. Prav zaradi tega ni nič čudnega, da je za svoje resnično revolucionarno izvirne grafične dosežke prejel še več nagrad: 1957 nagrado Jakopičevega paviljona, 1961 premijo, 1971 častno premijo in 1973 veliko častno nagrado. Leta 1957 je dobil častno priznanje tudi znani hrvaški umetnik Albert Kinert za svojevrstne grafične stvaritve, dela, ki jih odlikuje predvsem senzibilna in poetična risba, segajoča »v dušo« upodobljenega motiva; Kinert je bil nagrajen tudi na naslednjem bienalu, in sicer z nagrado Sveta za prosveto in kulturo. Na III. mednarodni grafični razstavi 1959 so poleg Kinerta in Miheliča prejeli nagrade še trije naši grafiki: Ordan Petlevski za svoj strukturalno zanimiv in dinamično razgiban barvni lesorez, Zlatko Prica za svojo, z domačo motiviko in umetnostno tradicijo oplojeno jedkanico, in

Ankica Oprešnik za grafiko, ki jo je plemenitila svojevrstna poezija. Na IV. mednarodni grafični razstavi sta poleg Rika Debenjaka prejela prvič odkupni nagradi tudi Janez Bernik in Vladimir Makuc. Oba avtorja sta bila nagrajena še na poznejših bienalih, in sicer: Bernik I. 1963 (premija), 1969 (velika premija), 1977 (odkupna nagrada), Makuc pa je dobil nagrado še leta 1963 (odkupna nagrada). Zaradi presenetljivo velikega števila nagrad in priznanj, ki so jih na vseh dosedanjih bienalih prejeli naši umetniki, lahko poleg teh, ki smo jih že našli, omenimo le še najpomembnejše. Na VI. mednarodni grafični razstavi je prejel nagrado za svoje grafike pretanjenih površinskih struktur srbski umetnik Stojan Čelić, na naslednji grafični razstavi leta 1967 pa je dobil priznanje bosanski grafik Dževad Hozo za svoje, z žlahtno domačo tradicijo muslimanske umetnosti nadahnjene in z individualno filozofijo prežete barvne akvatinte. Melodična, sugestivna igra barvnih oblik, likovni svet, ki je podrejen, izhaja zgolj iz lastnih zakonitosti in iz lastne logike, odkrivanje neštetih možnosti, ki jih ponuja sodobna grafična tehnika — sitotisk, so bistvene kvalitete grafičnih stvaritev, za katere si je slovenski slikar in grafik Andrej Jemec na XI. mednarodnem grafičnem bienalu prislužil premijo. Sodobna tehnologija in računalniška eksaktnost, ki pa ponujata, prenesena v medij grafične govornice, nešteto formalnih in vsebinskih možnosti, so elementi likovnega izražanja hrvaškega umetnika, predstavnika zagrebških »novih tendenc«, Vjenceslava Richterja; za svoje izjemne grafične stvaritve je Richter dobil na XII. bienalu premijo. Za svoje tehnično neoporečne, strukturalno bogate, fantazijsko razbohotene in s posebnim nostalgичnim občutjem obdane grafične liste si je na XIII. mednarodnem grafičnem bienalu »priborila« premijo tudi slovenska grafičarka Adriana Ma-

raž. Poleg omenjenih umetnikov so na vseh dosedanjih grafičnih bienalih prejeli odkupne nagrade tudi številni drugi naši grafiki. Razstava v Cankarjevem domu je imela namen, da nas spomni na vse te »zvezdne trenutke« naše grafične ustvarjalnosti; poimenovali bi jo lahko »antologijo najboljših sodobne jugoslovanske grafike«.

OSEBNE PREDSTAVITVE NAJBOLJŠIH V JAKOPIČEVEM RAZSTAVIŠČU

Relativna, kot domala sleherna nagrada, je tudi podeljena Velika premija dozdej skoraj redno ustvarjala dva nasprotna si tabora: enega, ki je odobralval odločitev mednarodne strokovne žirije, in drugega, ki ji je oporekal. Pogosto so bile izrečene besede, da se nagrade na ljubljanskem mednarodnem grafičnem bienalu podeljujejo prej velikim imenom kot pa za konkretna predložena grafična dela in da so nagrade našim umetnikom bolj ljubezniva gesta mednarodne žirije za naš trud in naše gostoljubje kot pa priznanje za resnično svetovno kvaliteto, skratka, da poteka vsa politika nagrajevanja na ljubljanskem mednarodnem grafičnem bienalu približno tako kot na drugih podobnih velikih likovnih manifestacijah, namreč po principu »daj — dam«.

Če si na razstavi v Jakopičevem likovnem razstavišču v Ljubljani »osvezimo« imena lavreatov vseh dosedanjih ljubljanskih grafičnih bienalskih prireditev, potem moramo priznati, da so med njimi res tudi avtorji, ki pomenijo danes največjo kvaliteto in avtoriteto v svetovnem umetnostnem merilu. Končno pa je tudi res, da si ljubljanski mednarodni grafični bienale kot največja tovrstna prireditev na svetu nikakor ne more dovoliti, da bi največja priznanja dodeljeval »neznamnim talentom«. Takšna je pač žrtev,